

Մ Ա Յ Ր Հ Ա Յ Ր Ե Ն Ի Գ Ո Ւ Մ

ԼՈՒՐԵՐ ՄԱՅՐ ՀԱՅՐԵՆԻՔԻՑ

Նոր բառարան.— Հայգրքի գրախանութներում շարունակվում են Ա. Մ. Սուքիասյանի հեղինակած «Հայոց լեզվի հոմախոհների բառարան»-ի բաժանորդագրման աշխատանքները: Եւրջ 90 մամուլ ծավալ ունեցող այս աշխատությունը իր մեջ պարունակում է արդի հայերեն գրական լեզվի արևելահայ և արևմտահայ ճյուղավորումների, ինչպես նաև գրաբարի, միջին հայերենի և բարբառների ավելի քան 80 հազար հոմանիշ բառ և դարձված:

Բառարանում տրվում են բառի բոլոր իմաստներն ու իմաստային նրբերանգները արդի հայերեն, արևմտահայերեն և բարբառային բոլոր համապատասխան հոմանիշներով, անհրաժեշտության դեպքում տրվում են նաև հակիրճ բացատրություններ: Բառարանում կարգավորված են նաև ուղղագրական նորմաները:

Այս բառարանում առաջին անգամ պատշաճ տեղ է հատկացված նորարարություններին և այն բառերին, որոնք տեղ չեն գտել Ա. Մալխասյանցի ջառհաստոր բացատրական բառարանում: Այդ կարգի բառերի թիվը մոտ 30 000-ի է հասնում:

Այսպիսով, սույն աշխատանքը միաժամանակ և՛ հոմանիշների, և՛ բացատրական, և՛ ուղղագրական բառարան է: Բառարանը նորմատիվ բնույթ ունի, բառերը գնահատված են արդի հայերեն գործող նորմաների տեսանկյունից: Իր նորմատիվությամբ այն կարող է ուղեցույց ձեռնարկ ծառայել բառերի ճիշտ գործածության համար:

Բառարանը նախատեսված է գրողների, թարգմանիչների, ուսուցիչների, գիտության և մամուլի աշխատողների, ուսանողների, բարձր դասարանների աշակերտության և ընդհանրապես հասարակության լայն խավերի համար. այն կնպաստի հայոց լեզվի բառապաշարի իմաստային և ոճական հարստության լուրացմանն ու խոսքի մշակույթի բարձրացմանը:

Արժեքավոր աշխատություն Հաղբատի վանքի մասին.— Հայաստանի գիտությունների ակադեմիան վերջերս հրա-

տարակել է հայտնի հնագետ, դոկտ.-պրոֆ. Կարո Ղաֆադարյանի մեկ նոր աշխատությունը, նվիրված Հաղբատի վանքին, նրա ճարտարապետությանը և արձանագրություններին:

Աշխատությունը բաղկացած է երկու մասից: Առաջին մասում հեղինակը տալիս է Հաղբատի ճարտարապետական հուշարձանների կառուցման պատմությունը, հիմք ունենալով այդ մասին եղած տարեգրություններն ու արձանագրությունները: Գրքի երկրորդ մասում տրված են այն բոլոր արձանագրությունները (թվով 257 հատ), որոնք հայտնաբերված են հռչակավոր վանքի, նրան կից կառուցումների պատերին և շրջակայքում գտնվող խաչքարերի վրա: Այդ արձանագրությունների մեջ հիշատակվում են պատմական գործիչների անուններ, տրված են հրամանագրեր և տարբեր բովանդակությամբ կարգադրություններ: Բացի պատմական իրադարձությունների ուսումնասիրության նյութ ծառայելուց, այդ արձանագրությունները մեծ հետաքրքրություն են ներկայացնում նաև հայոց լեզվի վարդապետական ուսումնասիրության տեսակետից: Յուրաքանչյուր արձանագրության դիմաց հեղինակը տվել է ընդարձակ բացատրություններ և մեկնաբանումներ: Գրքում պետքված են բազմաթիվ լուսանկարներ:

Մարտիրոս Սարյանի արվեստանոցում.— Գրեթե օր չի անցնում, որ հայ ժողովրդի մեծատաղանդ զավակ, Սովետական Միության ժողովրդական նկարիչ Մարտիրոս Սարյանը հյուրեր չունենա: Նրան այցելում են երևանցիները, Սովետական Միության և արտասահմանյան երկրներից երևան այցելող տուրիստները, արվեստագետները, գրողները, գիտնականները: Նկարչի արվեստանոցը իրոք որ դարձել է Երևանի տեսարժան վայրերից մեկը: Եվ ամեն ոք հիացմունքով է դիտում վարպետի գործերը, որոնց ընդհանուր թիվը արվեստանոցում հասնում է շուրջ 1 000-ի: Այստեղ դուք կտեսնեք Հայաստանի սքանչելի բնանկարները՝ ողողված հայկական թեժ արևով, կտեսնեք

բոլորովին նոր դիմանկարներ, գծված սարյանական խորությամբ, դիմանկարները անվանի մարդկանց, իր այցելուների՝ ամերիկացի գրող Ջոն Շտեյնբերգի, կոմպոզիտոր Դ. Շոստակևիչի, երգչուհի Զ. Դոլուխանյանի, հայ գրողներ Կոստան Զարյանի, Հովհաննես Դուկասյանի և ուրիշների:

Չնայած 84-ամյա պատկառելի հասակին, վրձինի մեծ վարպետը խանդավառ կերպով շարունակում է իր գեղանկարչական աշխատանքները: Վերջերս նա ավարտեց էսքիզները այն որմանկարների, որոնցով կնկարապարզվեն Գ. Սունդուկյանի անվան ակադեմիական թատրոնի նոր կառուցվող շենքի ճեմասրահի պատերը:

Հայ գրականության մեծ բարեկամը.— Վերջերս Հայաստանի գրական հասարակայնությունը լայնորեն նշեց ռուս ականավոր բանաստեղծ-գրականագետ Վալերի Բրյուսովի ծննդյան 90-ամյակը: Վ. Բրյուսովը ծնվել է 1873 թվականին և մահացել 1924-ին: Նա անգնահատելի ծառայություն է մատուցել հայ գրականության՝ թարգմանելով և ռուս ընթերցող հասարակության ներկայացնելով հայ ընթերցողության լավագույն նմուշները, սկսած վաղ միջնադարից մինչև ըսաներորդ դարի սկիզբները: Այդ թարգմանությունները 1916 թվականին լույս տեսան Մոսկվայում, առանձին մի սովոր ժողովածուով՝ «Հայաստանի պոեզիան» ընդհանուր խորագրով:

Հայ բանաստեղծներին թարգմանելու համար, Վ. Բրյուսովը հատկապես սովորել է հայերեն լեզուն, նույնիսկ գրաբարը: Նա մեծ վարպետությամբ թարգմանել է միջնադարյան մեր տաղերգուների (Շնորհալի, Բուչակ, Ֆրիկ, Սայաթ-Նույա), ինչպես և տասնիններորդ և քսաներորդ դարերի հայ պոեզիայի լավագույն կտորները: Իր կալմած ժողովածուի համար Վ. Բրյուսովը գրել է ընդարձակ ներածական, որի մեջ մեծ գովեստով ու բարձր գնահատականով է խոսում հայ ժողովրդի մշակութի և հայ պոեզիայի մասին, գտնելով, որ այդ պոեզիայի առանձին նմուշներ կարող են վարդ կալվել համաշխարհային գրականության գանձարանում:

Երևանում, Ալեքսանդր Սպենդիարյանի անվան օպերայի և բալետի պետական թատրոնի շենքում տեղի ունեցավ կառավարական հանդիսավոր հոբելյանական երեկո, մասնակցությամբ Սովետական Միության տարբեր հանրապետություններից ժամանած անվանի գրականագետների և հայ արվեստի ու գրականության բազմաթիվ ներկայացուցիչների:

Հակոբ Պարոնյանի հոբելյանի առթիվ.— Հայաստանի գրական հասարակայնությունը պատրաստվում է լայնորեն նշելու հայ մեծանուն գրող-երգիծաբան անմահ Հակոբ Պարոնյանի ծննդյան 120-ամյա հոբելյանը, 1964 թվականի մայիսին:

Գիտությունների ակադեմիայի գրականության ինստիտուտը և Երևանի պետական համալսարանը կկազմակերպեն գիտական նստաշրջաններ՝ նվիրված Հ. Պարոնյանին: Պետհրատը ներկայիս հրատարակում է Պարոնյանի երկերի ժողովածուն տասը հատորով: Առաջին հատորն արդեն լույս է տեսել. հոբելյանի օրերին լույս կտեսնեն 2-րդ և 3-րդ հատորները: Մեծաքանակ տպագրությամբ առանձին կհրատարակվի «Մեծապատիվ մուրացկաններ»-ը՝ սփյուռքահայ ծաղրանկարիչ Ալեքսանդր Սարու-

խանի նկարապարզմամբ: Կհրատարակվի Հ. Պարոնյանի ընտիր երկերի մի հատորակը ռուսերեն: Լույս կտեսնի առանձին մենագրություն տաղանդավոր գրողի կյանքին և ստեղծագործությանը նվիրված: Պատրաստվում է կինոնկարի Հ. Պարոնյանի մասին: Գրականության և արվեստի թանգարանը կազմակերպելու է ցուցահանդես նվիրված Պարոնյանին: Հանրապետության քաղաքներում և գյուղերում կկարդացվեն դասախոսություններ հոբելյանի մասին:

Հոբելյանի առթիվ կապի մինիստրությունը բաց է թողնելու առանձին դրոշմանիշներ Հ. Պարոնյանի նկարով: Երևանում, Հ. Պարոնյանի անվան դպրոցի առջև, դրվելու է գրողի կիսանդրին:

Նկարիչ Ստեփան Աղաջանյանի հիշատակին.— Լրացավ հայ ականավոր նկարիչ Ստեփան Աղաջանյանի ծննդյան 100-ամյակը: Գեղանկարչության այդ տաղանդավոր վարպետը արվեստի ասպարեզ մտավ անցյալ դարի վերջերին և իր ավելի քան 40 տարվա բեղմնավոր աշխատանքով մեծապես հարստացրեց հայ գեղանկարչության գանձարանը: Միաժամանակ դիմանկարների մեծ վարպետ էր Աղաջանյանը:

Հայ արվեստի ու գրականության աշխատողները և հայ հասարակությունը վերջերս Երևանում ջերմորեն նշեցին Ստեփան Աղաջանյանի ծննդյան 100-ամյակը:

Հոբելյանի առթիվ Հայաստանի պետական պատկերասրահում բացված էր մեծանուն նկարչի լավագույն գործերի ցուցահանդես:

«Սասունցի Դավիթ» դյուցազնավեպը աշխարհի լեզուներով.— Հայաստանի գիտությունների ակադեմիան ռուսերեն լեզվով հրատարակության է պատրաստում հայ ժողովրդական անմահ ավանդակեպ «Սասունցի Դավիթ»-ը: Ավանդակեպի 10 տարբերակների թարգմանությունը կատարել և ծանոթագրությունները գրել է անվանի բանասեր պրոֆ. Կարո Մելիք-Օհանջանյանը:

«Սասունցի Դավիթ»-ը հրատարակվել է աշխարհի բազմաթիվ լեզուներով, ըստ որում անգլերեն, ֆրանսերեն, գերմաներեն, չեխերեն, չինարեն, ռուսներեն, բուլղարերեն և այլն: Եռտուվ այն լույս կտեսնի լեհերեն: «Յունեսկո»-ի հանձնարարությամբ, պոեմի ֆրանսերեն նոր թարգմանությունն է կատարել հայտնի հայագետ, ֆրանսիացի պրոֆեսոր Ֆրեդերիկ Ֆելդին:

Սկսած 1939 թվականից, երբ նշվեց «Սասունցի Դավիթ» դյուցազնավեպի ստեղծման 100-ամյակը, պոեմը լույս է տեսել Սովետական Միության գրեթե բոլոր ժողովուրդների լեզուներով, սովետական լավագույն բանաստեղծների թարգմանությամբ:

Սկարատտիի «Տիգրան» օպերան.— Երևանի արվեստի և գրականության թանգարանը փարիզյանակ հայ կոմպոզիտոր Ավետիս Մեսումենցից իբրև նվեր ստացել է իտալացի հռչակավոր կոմպոզիտոր Ալեքսան Սկարատտիի «Տիգրան» օպերայի պարտիտուրայի մեկ օրինակը: Այդ օպերան Սկարատտին գրել է իտալացի դրամատուրգ Դոմենիկո Լավինի համակույն թատերգության հիման վրա և առաջին անգամ այն բեմադրել 1715 թվականին՝ Նեապոլի օպերային թատրոնում:

Երևանի երաժշտագետները հետաքրքրությամբ ծանոթացան «Տիգրան» օպերայի թե՛ երաժշտության և թե՛ վի-

րետություն: Նրանք գտնում են, որ օպերայի երաժշտությունը անպայման մեծ արժեք է ներկայացնում իր բազմաբանագ և հարուստ բովանդակությամբ: Անկասկած, օպերան հնարավոր է բեմադրել Երևանում, եթե գրվի նոր լիբրետո և որոշ շտկումներ կատարվեն երաժշտության պարտիտուրայի մեջ:

Երևանի երաժշտական ուսումնարանի 40 տարին.— Լրացավ Երևանի Ռոմանոս Մելիքյանի անվան երաժշտական ուսումնարանի հիմնադրման 40 տարին: Իր գոյության ընթացքում ուսումնարանը տվել է բազմաթիվ կոմպոզիտորներ և երաժիշտ-կատարողներ, որոնցից շատերի անունները քաջ հայտնի են մեր հանրապետության սահմաններից շատ հեռու: Նրանցից շատ-շատերը ներկայիս աշխատում են Հայաստանի երաժշտական դպրոցներում և ուսումնարաններում իբրև դասատուներ:

Հոբելյանական հանդիսավոր երեկոյին եկել էին բազմաթիվ հյուրեր Թբիլիսիից, Լենինականից, Կիրովականից և այլ վայրերից, որոնք ջերմորեն ողջունեցին ուսումնարանի մանկավարժական կազմին և Նշեցին դպրոցի գնահատելի ծառայությունները հայ երաժշտական մշակույթի վարձագման գործում: Վերջում տեղի ունեցավ մեծ հաջողությամբ ուսումնարանի աշակերտության մասնակցությամբ:

Հայաստանի պետական էստրադային նվագախմբի 25 տարին.— Լրացավ Հայաստանի պետական էստրադային նվագախմբի 25 տարին: Այս նվագախումբը հայտնի է ոչ միայն Հայաստանում: Նվագախումբը կազմակերպվել է մի խումբ երաժիշտների ջանքերով և պետական օժանդակությամբ: Նրա առաջին ղեկավարն է հանդիսացել արվեստի վաստակավոր գործիչ կոմպոզիտոր Արտեմի Ալվալյանը, որը գրեթե 15 տարի ղեկավարել է նվագախումբը: Ներկայումս այդ հանրաժանող կոլեկտիվի ղեկավարն է արվեստի վաստակավոր գործիչ, կոմպոզիտոր Կոստանդին Օրբելյանը:

Գրականության և արվեստի թանգարանի նոր նյութեր.— Հայաստանի գիտությունների ակադեմիայի գրականության և արվեստի թանգարանը վերջերս նոր նյութեր է ստացել: Մոսկվայի արվեստի ինստիտուտի դասախոս Մարիա Մսերյանցը թանգարանին ուղարկել է իր եղբոր՝ Լևոն Մսերյանցի ձեռագիր աշխատությունները՝ նվիրված հայոց լեզվի բարբառների և Հայաստանի մի շարք պատմական հուշարձանների ուսումնասիրության: Լևոն Մսերյանցը ժամանակին եղել է Մոսկվայի և Վարշավայի համալսարանների պրոֆեսոր և զբաղվել հայագիտությամբ:

Մոսկվայից ստացված է նաև անցյալ դարի վերջերի և քսաներորդ դարի սկզբների դրամատուրգ և թատերական գործիչ Լյմանուել Բախչիսարյանցի հարուստ արխիվը: Է. Բախչիսարյանցը ապրել ու գործել է Ղրիմում և Նոր-Նախիջևանում: Նա գրել է մի շարք թատերական գործեր:

Մոսկվայից թանգարանին նվեր է ուղարկված նաև գրականագետ-մանկավարժ-թարգմանիչ Սիմեոն Համալյանի (Ս. Գամալյով) արխիվը: Ս. Համալյանը հայ դասական և ժամանակակից գրողների մի շարք արժեքավոր գործերը հաջողությամբ թարգմանել է ռուսերեն:

Գիրք Երևանի մասին.— Երևանի պետական համալսարանը ռուսերեն լեզվով հրատարակել է պատմական

գիտությունների թեկնածու Ա. Սիմոնյանի աշխատությունը, որը կոչվում է «Երևան»: Գրքում տրված է Հայաստանի մայրաքաղաքի պատմությունը պատմական շրջաններում, նրա այսօրվա կյանքը՝ տնտեսությունը, մշակույթը, ճարտարապետությունը, շինարարությունը: Գրավիչ և հետաքրքրական կերպով հեղինակը պատմում է նաև բազմաթիվ կերտող մարդկանց մասին:

Սովետական իշխանության տարիներին մի քանի անգամ վերանայված և ընդարձակված է քաղաքի գլխավոր հատակագիծը: Նոր, վերջին հատակագծով Երևանը գրավելու է 15 000 հեկտար տարածություն և 1980 թվականին ունենալու է մեկ միլիոն բնակչություն:

Գրքում ընդարձակ տեղ է տրված Երևանի մշակութային կյանքին: Հատուկ գլուխներ նվիրված են արվեստի, գրականության, գիտության վարձագման և ցույց է տրված, որ Երևանը հանդիսանում է Սովետական Միության խոշոր գիտական կենտրոններից մեկը:

Երևանը 1964 թվականին.— Վերջերս Երևանի քաղաքային սովետի նիստը քննության առավ մայրաքաղաքի շինարարության և բարեկարգման 1963 թվականի արդյունքները և հաստատեց 1964—1965 թվականների ծրագիրը:

Անցյալ 1963 թվականին Երևանում կառուցվել և օգտագործման է հանձնվել 221 000 քառակուսի մետր բնակարան: Կառուցվել է ևս մի ջրմուղ, որով քաղաքին տրվող ջրի քանակը մեկ վայրկյանում ավելացել է 160 լիտրով և ներկայիս կազմում է 2 600 լիտր: Կառուցվել են դպրոցական նոր շենքեր, մանկապարտեզներ, կինոթատրոն, հիվանդանոց: Բարեկարգվել և ասֆալտապատվել են շատ փողոցներ. ասֆալտապատված փողոցների տարածությունը կազմում է 932 000 քառակուսի մետր:

1964 թվականին քաղաքային շինարարությունը ավելի լայն ծավալ կստանա: Կկառուցվեն շատ ավելի բնականություն և դպրոցներ քան անցյալ տարի: Խոշոր միջոցներ են հատկացվելու ջրմուղի և կոյուղու ցանցի ընդարձակման: 15 կիլոմետրով քաղաքում կընդարձակվի գազամուղի ցանցը: Կավելանա էլեկտրաքարշերի, տրոլեյբուսների, ավտոբուսների, տաքսի մեքենաների թիվը: Կառուցվելու է մեկ նոր, տասնմեկհարկանի հյուրանոց, վերակառուցվելու է «Ալան» հյուրանոցը:

Կրթական գործը Հայաստանում.— Հանրապետության հանրակրթական դպրոցներում (տարրական և միջնակարգ) ներկայիս սովորում են ավելի քան 450 000 աշակերտներ: Այս թիվը 39 500-ով ավելի է քան 1962—1963 ուսումնական տարում: Անցյալ տարի միջնակարգ դպրոցները տվեցին 4 400 շրջանավարտներ:

Բարձրագույն և միջնակարգ մասնագիտական դպրոցներում սովորողների թիվը կազմում է 52 200 մարդ, որից 29 100 հոգի սովորում են բարձրագույն ուսումնական հաստատություններում: 1963 թվականին հանրապետության բարձրագույն ուսումնական հաստատությունները տվեցին 2910 շրջանավարտներ, որոնցից 471 հոգի տարբեր մասնագիտության ինժեներներ:

Նոր հիվանդանոց.— Այս տարի Երևանում, Հրապոյանի աջափնյա թաղամասում, սկսվելու է կառուցումը բացառիկ բարեկարգ մի հիվանդանոցի, որը նախագծել է ճարտարապետ Աշոտ Ղազարյանը: Հիվանդանոցը պիտի

համապատասխանի ժամանակակից բժշկության բոլոր պահանջներին: Հիվանդների սենյակները ունենալու են միայն մեկ կամ երկու մահճակալ, օդի մաքրությունը կարգավորող սարք, պանելային ջեռուցում, փոշեորսիչ հարմարանք և հեռուստատեսային գործիքներ, որոնց միջոցով հիվանդները կկարողանան «տեսնվել» իրենց հարազատների հետ: Ֆիզիոտերապևտիկ բաժինը, բացի ամեն տեսակի բուժասենյակներից, կունենա նաև ջրաբուժարան: Հիվանդանոցի 6-րդ և 7-րդ հարկերում տեղավորված կլինեն օդաբուժարանը և արևային բուժման բաժանմունքը: Վիրաբուժական բաժինը կահավորված կլինի ամենաբարդ գործիքներով և հնարավոր կլինի կատարել ամենաբարդ տեսակի վիրահատումներ: Վիրահատման սենյակները կունենան հեռուստատեսային գործիքներ, որոնց միջոցով բժիշկները և ուսանողները կկարողանան հետևել վիրահատման գործողությանը:

Արդյունաբերության վարձացումը Հայաստանում.— Տարեցտարի արդյունաբերության վարձացումը ավելի նոր թափ է ստանում Հայաստանում: Անցյալ 1963 թվականին Հայաստանի Մինիստրների սովետին ենթակա կապակերպությունները արդյունաբերական շինարարության վրա ծախսել են 140 000 000 ձուլի, կամ 11 տոկոսով ավելի, քան 1962 թվականին: Միայն մեկ տարում շահագործման են հանձնվել 15 խոշոր արդյունաբերական ձեռնարկություններ, որոնց թվում Երևանի ջերմաէլեկտրակայանը, Ագարակի պղնձամոլիբդենային գործարանը, Իջևանի գորգագործական ֆաբրիկան, Սևանի ապակեմեկուսիչ գործարանը և այլն և վերկառուցվել ու ընդարձակվել են մի շարք այլ գործարաններ:

Մեկ տարվա ընթացքում Հայաստանում բանվորների և ծառայողների թիվն ավելացել է 34 000 մարդով և ներկայիս կազմում է 530 000 մարդ:

Բնակարանային շինարարությունը Հայաստանում.— Անցյալ տարի Հայաստանի քաղաքներում (ներառյալ նաև Երևանը) և քաղաքատիպ ավաններում կառուցված և օգտագործման հանձնված բնակարանների ընդհանուր տարածությունը կազմել է 830 000 քառակուսի մետր: Այդ թվից 650 000 քառակուսի մետրը կառուցված է պետության հաշվին, իսկ մնացածը՝ անհատ քաղաքացիների միջոցներով և պետական վարկերի օժանդակությամբ:

Բացի այդ, գյուղական վայրերում գյուղացիները և գյուղի մտավորականները պետական վարկերի օգնությամբ կառուցել են ավելի քան 6 000 բնակելի տներ:

Հայաստանի բնակչության թիվը.— Հայաստանի Մինիստրների սովետին առընթեր կենտրոնական վիճակագրական վարչության տվյալներով, հանրապետության բնակչության ընդհանուր թիվը առ 1-ը հունվարի 1964 թվականի կազմել է 2 070 000 մարդ: Մեկ տարվա ընթացքում բնակչության թիվն ավելացել է 62 500 մարդով:

Հետաքրքրական թվեր.— Անցյալ 1963 թվականի ընթացքում Հայաստանում պետությունից նպաստ են ստացել 150 000 թոշակառուներ, 21 000 ուսանողներ, 83 000 բազմազավակ մայրեր: Պետության հաշվին ավելի քան 43 000 երեխաներ խնամվել են մանկապարտեզներում և մանկամսուրներում, իսկ 66 000 բանվորներ, ծառայողներ և դպրոցականներ հանգստացել ու բուժվել են սանատորիաներում, հանգստյան տներում և պիոներական ճամբարներում:

